

تحلیلی بر عملیات بیت المقدس

فتح الله جعفری^(۱)

شهر بزرگ عراق تهدید می شد. ارتش بعث با توجه به اهمیت موضوع کوشید تا خرمشهر را به هر نحو ممکن، حفظ کند.

تفاوت دو منطقه عملیات فتح المبین و بیت المقدس
منطقه عملیات بیت المقدس در مقایسه با منطقه عملیاتی فتح المبین ویژگیها و تفاوتهای آشکاری داشت که عبارت اند از:

(۱) فقدان عارضه و ناهمواری در زمین منطقه عملیاتی بیت المقدس در مقایسه با منطقه عملیات فتح المبین،
(۲) منطقه عملیاتی بیت المقدس از نظر وسعت تقریباً سه برابر منطقه عملیاتی فتح المبین بود،

(۳) وجود موانع طبیعی در منطقه عملیاتی بیت المقدس، مانند رودخانه های کرخه کور در شمال، کارون در شرق، اروند در جنوب و هورالهویزه در غرب، که مانع عمده ای برای رخنه نیروهای خودی به مواضع دشمن بود و در عمل، پیشروی نیروها را با شرایط دشواری رو به رو کرد و

(۴) وجود فاصله زیاد از رودخانه کارون تا هدف اولیه در طرح مانور و ضرورت پیمودن مسیر ۲۵۰۱۸ کیلومتری به صورت پیاده و رویارویی هم زمان با دشمن به عنوان شرایط ویژه و مهم در مرحله نخست این عملیات است. در این منطقه، دشمن دو نوع آرایش دفاعی را در دستور کار خود قرار داد:

دو گروه از عملیاتها در دوران هشت سال جنگ بانام بیت المقدس اجرا شد، یکی مربوط به عملیات گسترده بیت المقدس برای آزادی خرمشهر و دیگری در سالهای پایانی جنگ، که در ادامه، بدان پرداخته خواهد شد.

عملیات گسترده بیت المقدس

منطقه عمومی عملیات

این منطقه عملیاتی در میان چهار مانع طبیعی محصور است، که از شمال، به کرخه کور؛ از غرب، به هورالهویزه و شط العرب؛ از جنوب، به اروند و از غرب، به کارون منتهی می شود.

ویژگیهای استراتژیک منطقه

این منطقه همواره، ارزش استراتژیک داشته است، یعنی به جز منطقه کوشک تا شلمچه، که خط مرزی است و دو دژ به عنوان مانع مصنوعی به شمار می رود، زمین نیز موانع طبیعی دارد که به نفع دشمن است.

فرماندهان نظامی عراق به ویژه سپاه سوم به پدافند در این منطقه وسیع توجه زیادی داشتند و کارآمدترین یگانها و فرماندهان خود را به این منطقه گسیل می کردند. دشمن در صورت حفظ خرمشهر می توانست در سطح جهانی، قدرت برتر باشد و اگر قدرت حفظ این منطقه استراتژیک را نداشت، خرمشهر و منطقه وسیع شمال آن آزاد و بصره به عنوان نخستین

(۱) رئیس بنیاد حفظ آثار و ارزشهای دفاع مقدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

ایران در پی ناکامیهای متعدد در سالهای نخستین جنگ و آزاد سازی مناطق اشغالی به مرحله نوبنی وارد شد و منطق نبرد و نگرش دفاعی آن بالاخص درباره چگونگی عملیاتهای محدود، نیمه گسترده و گسترده متحول شد و سازمان رزم جدید بر پایه حضور نیروهای مردمی در قالب سازمان سپاه در کنار ارتش جمهوری اسلامی ایران شکل گرفت

- لشکر ۹ زرهی برای احتیاط منطقه غرب ایستگاه حسینی،
- لشکر ۳ زرهی برای احتیاط منطقه شمال خرمشهر تا ایستگاه نود،
- تیپ ۱۰ زرهی گارد ریاست جمهوری احتیاط سپاه سوم در منطقه خرمشهر و
- تیپ ۳۳ نیروی مخصوص جهت احتیاط خرمشهر.
به طور کلی استعداد یگانهای عراق در این منطقه بیش از ۳۶ هزار نفر تخمین زده شده است که از این تعداد، نیروی زرهی متشکل از ۱۴۳۵ دستگاه تانک در قالب ۴۱ گردان زرهی و تعداد ۱۳۳۰ دستگاه نفربر در قالب ۳۸ گردان مکانیزه و توپخانه ای به استعداد ۵۳۰ قبضه توپ به عنوان آتش پشتیبانی این عملیات را حمایت می کرد. که در مراحل بعدی عملیات، استعداد آن به شرح زیر افزایش یافت.
- لشکر ۷ پیاده از سپاه یکم در شمال به سپاه سوم در بصره ملحق و در آخرین مرحله وارد عمل شد و
- دو تیپ ۱۷ زرهی و ۲۴ مکانیزه از لشکر ۱۰ زرهی از منطقه شرفانی به منطقه شلمچه آمدند و در پاتک شلمچه نیز حضور داشتند.

سازمان رزم نوین جمهوری اسلامی ایران

ایران در پی ناکامیهای متعدد در سالهای نخستین جنگ و آزاد سازی مناطق اشغالی به مرحله نوبنی وارد شد و منطق نبرد و نگرش دفاعی آن بالاخص درباره

پدافند عمومی: در شمال منطقه یعنی در حاشیه رودخانه های کارون، کرخه کور تا هورالهویزه، عراق با فرصت یکسال و نیم پس از آغاز جنگ، با تدبیرهای مهندسی موانع و استحکامات شکست ناپذیری را ایجاد کرده بود که تا جاده اهواز - خرمشهر و ضلع غربی کارون و ناحیه آب گرفتگی منطقه آب تیمور تا ایستگاه آهو و تا شمال خرمشهر، یعنی سد بند امتداد داشت.

پدافند ویژه: در آستانه عملیات بیت المقدس دشمن به احداث خاکریز در غرب کارون و ایجاد موانع اقدام کرد و افزون بر آن، در شهر خرمشهر از طریق تخریب مناطق مسکونی و طراحی میدانهای مین و ایجاد سه رده دفاعی سلسله مواضع دفاعی ویژه ای در شمال این شهر پدید آورد که با دیگر استحکامات و میدانهای مین و نیز احداث کانال از مواضع اشغالی خود در منطقه خرمشهر محافظت می کرد، حتی موانع ضد هلی برن را در داخل شهر و حومه آن ساخت، طوری که در مجموع، خرمشهر به صورت دژ تسخیر ناپذیری در آمده بود.

یگانهای ارتش بعث برای دفاع از خرمشهر و منطقه عمومی جنوب اهواز در مناطق زیر مواضع ایجاد کردند:
- لشکر ۶ زرهی از جنوب رودخانه کرخه کور تا هویزه،
- لشکر ۵ مکانیزه از غرب اهواز تا روستای سیدعبود،
- لشکر ۱۱ پیاده از سیدعبود تا خرمشهر،
- تیپ ۱۱۳ گارد مرزی حفاظت شهر خرمشهر،

در آستانه عملیات بیت المقدس دشمن به احداث خاکریز در
غرب کارون و ایجاد موانع اقدام کرد و افزون بر آن،
در شهر خرمشهر از طریق تخریب مناطق مسکونی و طراحی
میدانهای مین و ایجاد سه رده دفاعی سلسله مواضع دفاعی
ویژه‌ای در شمال این شهر پدید آورد که با دیگر استحکامات و
میدانهای مین و نیز احداث کانال از مواضع اشغالی خود در
منطقه خرمشهر محافظت می کرد

چگونگی عملیاتهای محدود، نیمه گسترده و گسترده (که بحث مفصلی رامی طلبد) متحول شد و سازمان رزم جدید بر پایه حضور نیروهای مردمی در قالب سازمان سپاه در کنار ارتش جمهوری اسلامی ایران شکل گرفت و به تحول استراتژی نظامی ایران و پیروزیهای نظامی از نیمه دوم سال ۱۳۶۰ انجامید و با عملیات فتح المبین به اوج رسید.

قرارگاهها

قرارگاه مرکزی کربلا (قرارگاه مشترک سپاه و ارتش): فرماندهی مشترک را سردار محسن رضایی، فرمانده کل سپاه و امیر شهید علی صیاد شیرازی، فرماندهی نراجا، به عهده داشتند.

قرارگاه نصر

تحت فرماندهی مشترک سردار شهید حسن باقری، فرمانده لشکر ۵ نصر و امیر حسین حسینی سعدی، فرمانده لشکر ۲۱ حمزه قرار داشت. سپاه پاسداران انقلاب اسلامی با تیپ ۲۷ محمد رسول الله (ص)، تیپ ۷ ولی عصر (عج)، تیپ ۲۲ بدر، اگران از تیپ ۳۰ زرهی، تیپ ۴۶ فجر. ارتش جمهوری اسلامی ایران با تیپهای ۱، ۲، ۳ و ۴ از لشکر ۲۱ حمزه و تیپ ۲۳ نوهده.

سازمان رزم قرارگاه نصر:

نصر ۱: تیپ لشکر ۲۱ حمزه از ارتش و تیپ ۷ ولی عصر (عج) از سپاه،
نصر ۲: تیپ ۲ لشکر ۲۱ حمزه از ارتش و تیپ ۲۷ محمد رسول الله (ص) از سپاه،
نصر ۳: تیپ ۳ لشکر ۲۱ حمزه از ارتش و تیپ ۴۶ فجر از سپاه،
نصر ۴: تیپ ۴ لشکر ۲۱ حمزه از ارتش بعنوان احتیاط قرارگاه نصر،
نصر ۵: تیپ ۲۳ نوهده از ارتش و تیپ ۲۲ بدر از سپاه،
اگردان از تیپ ۳۰ زرهی سپاه و شش گردان توپخانه نیز تحت امر قرارگاه نصر بودند.

قرارگاه فتح

این قرارگاه تحت فرماندهی مشترک سردار غلامعلی رشید، فرمانده لشکر ۳ فتح سپاه و امیر شهید مسعود منفرد نیایکی، فرماندهی لشکر ۹۲ زرهی اهواز اداره می شد. تیپ ۱۴ امام حسین (ع)، تیپ ۸ نجف اشرف، تیپ ۲۵ کربلا، دو گردان از تیپ ۳۰ زرهی از سپاه و تیپهای ۱، ۲ و ۳ از لشکر ۹۲ زرهی، تیپ ۳۷ زرهی و تیپ ۵۵ هوایرد از ارتش.

سازمان رزم قرارگاه فتح:

فتح ۱: تیپ ۱ لشکر ۹۲ زرهی از ارتش و تیپ ۱۴ امام

قدس ۲: تیپ ۲ لشکر ۱۶ زرهی با دو گردان تانک و دو گردان مکانیزه از ارتش و تیپ ۲۱ امام رضا (ع) با هشت گردان پیاده از سپاه،

قدس ۳: تیپ ۳ لشکر ۱۶ زرهی با دو گردان تانک و یک گردان مکانیزه از ارتش و تیپ ۳۷ نور با هشت گردان پیاده از سپاه،

قدس ۴: تیپ ۵۸ ذوالفقار با چهار گردان پیاده و یک گردان تانک از ارتش و تیپ ۴۱ ثارالله با هفت گردان پیاده از سپاه و

قدس ۵: یک گروهان از گردان ۲۵۴ تانک از ارتش و تیپ ۴۳ بیت المقدس با هشت گردان پیاده از سپاه.

همچنین، یک گردان تانک از تیپ ۳۰ زرهی و شش گردان توپخانه نیز تحت امر قرارگاه قدس بود.

سازمان رزم قرارگاه فجر

متشکل از تیپ ۳ لشکر ۷۷ خراسان از ارتش و تیپ ۱۷ علی ابن ابیطالب (ع) و تیپ ۳۳ المهدی (عج) و تیپ ۳۵ امام سجاد (ع) از سپاه، که از منطقه فکه به خرمشهر مأمور و در مرحله سوم و چهارم وارد عملیات شدند.

تیپ مستقل ۳۰ زرهی سپاه: این تیپ با پنج گردان زرهی به عنوان احتیاط قرارگاه کربلا قرار گرفت و گردانهای این تیپ مأموریت خود را در چهار قرارگاه نصر، فتح، فجر و قدس اجرا می کردند. یک گردان در احتیاط قرارگاه کربلا ماند که در شلمچه آسیب جدی دید.

حسین (ع) با هفت گردان پیاده،
فتح ۲: تیپ ۲ لشکر ۹۲ زرهی از ارتش که به عنوان نیروی احتیاط قرارگاه فتح بود،

فتح ۳: تیپ ۳ لشکر ۹۲ زرهی از ارتش و تیپ ۸ نجف اشرف با هفت گردان پیاده و

فتح ۴: تیپ ۵۵ هواپرد و تیپ ۳۷ زرهی و گردان ۱۵۱ از ارتش و تیپ ۲۵ کربلا از سپاه با هفت گردان پیاده.

دو گردان از تیپ ۳۰ زرهی سپاه تحت امر فرماندهی قرارگاه فتح و در مجموع، هشت گردان توپخانه تحت امر قرارگاه فتح بود.

قرارگاه قدس

این قرارگاه فرماندهی مشترک سردار احمد غلامپور، فرمانده لشکر ۱ قدس و امیر سیروس لطفی، فرمانده لشکر ۱۶ زرهی قزوین قرار داشت.

تیپ ۲۱ امام رضا (ع)، تیپ ۳۱ عاشورا، تیپ ۳۷ نور، تیپ ۴۱ ثارالله (ع)، تیپ ۴۳ بیت المقدس، یک گردان از تیپ ۳۰ زرهی از سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.

تیپهای ۱، ۲ و ۳ از لشکر ۱۶ زرهی و تیپ ۵۸ ذوالفقار از ارتش جمهوری اسلامی ایران.

سازمان رزم قرارگاه قدس

قدس ۱: تیپ ۱۶ لشکر ۱۶ زرهی با دو گردان تانک و دو گردان مکانیزه از ارتش و تیپ ۳۱ عاشورا با هفت گردان پیاده از سپاه،

عوامل مؤثر در موفقیت عملیات بیت المقدس:

- ۱) نقش مؤثر و تعیین کننده حضرت امام خمینی [ره]، فرمانده معظم کل قوا، در هدایت بسیج گسترده ملت ایران در صحنه های نبرد،
- ۲) تغییر در نگرش دفاعی پس از عزل بنی صدر، و تعریف تحول یافته از سازمان رزم، و ارائه طرح های مبتنی بر امکانات و شرایط آن مقطع انقلاب با تکیه بر حضور نیروهای مردمی.
- ۳) برقراری امنیت شهری در کشور، به ویژه در تهران با تلاش گسترده سپاه در امر مقابله مقتدرانه با عوامل ضد انقلاب و اشراک،
- ۴) شکست روحی نیروهای دشمن به دلیل انجام عملیات پی در پی و پیروزمندانه رزمندگان اسلام،
- ۵) بروز تغییر توازن نظامی به سود جمهوری اسلامی ایران،
- ۶) آماده شدن زمینه های لازم سیاسی-نظامی برای انجام عملیات آزاد سازی خرمشهر،
- ۷) انهدام بخش در خور توجهی از تجهیزات و اسیر کردن تعداد زیادی از نیروی دشمن،
- ۸) روند رو به رشد قدرت رزمی یگانها.

وضعیت خرمشهر پیش از انجام عملیات بیت المقدس:

دشمن پس از عملیات فتح المبین بلافاصله، تخریب مناطق مسکونی خرمشهر را به طور جدی آغاز کرد، طوری که صدای انفجارهای مهیب به طور مکرر در شرق رودخانه کارون شنیده می شد. همچنین، استحکاماتی را در اطراف و داخل شهر احداث و مین گذاری و میدانهای دید و تیر وسیعی را برای جلوگیری از ورود نیروهای اسلام به داخل شهر از شمال و شرق با جدیت دنبال کرد. در ضمن، برای مقابله با هلی برن های ایران و خوداری از جنگ شهری، دشمن تلاشهای مهندسی ویژه ای انجام داد. موارد مزبور بیانگر این است که ارتش عراق در نظر داشت خرمشهر را به دژ مستحکم و غیر قابل نفوذی تبدیل کند تا شاید بتواند مانع از بازپسگیری آن شود بر اساس اسناد و مدارک قرارگاه مرکزی کربلا، استعداد نیروی انسانی و تجهیزات مورد نیاز خودی بر اساس استعداد بالقوه و بالفعل دشمن برای حضور به موقع در عملیات بیت المقدس بر آورد شد، به نحوی که یگانهای خودی بر اساس محل استقرار و نوع آرایش و ترکیب نیروهای دشمن، به ویژه احتیاطهای آن، توان متناسب و به هنگام و آرایش مطلوب را سازماندهی و به فعلیت در آورد.

دشمن در پدافند و پاتکهای سنگین برای مقابله با تهاجم رزمندگان اسلام، بر نیروی زرهی و مکانیزه تکیه داشت، افزون بر اینکه از استحکامات و موانع احداث شده به ویژه در خرمشهر و خطوط دفاعی حاشیه جنوبی کرخه کور تا جاده اهواز-خرمشهر بهره می برد، که بیشتر

ارتش عراق به رغم برخورداری از امتیازهای زمین هموار و وسیع و نیز استحکامات برتر در برابر رزمندگان اسلام در خرمشهر، با دشواریها و محدودیتهای مختلفی از جمله دفاع از سرزمین وسیع و عریض و کمبود نیروی انسانی برای پدافند در این منطقه رو به رو بود

به نفع دشمن بود.

دشمن به رغم برخورداری از امتیازهای زمین هموار و وسیع و نیز استحکامات برتر در برابر رزمندگان اسلام، با دشواریها و محدودیتهای مختلفی از جمله دفاع از سرزمین وسیع و عریض و کمبود نیروی انسانی برای پدافند در این منطقه رو به رو بود.

چنین شرایطی ضریب موفقیت را افزایش می‌داد.

سردار سر لشکر شهید حسن باقری، از استراتژیستهای جنگ ایران و عراق، در مورد علت تعجیل در آغاز عملیات بیت المقدس این تحلیل را ارائه کرده‌اند:

«عراق به دنبال تدارک خط محکمی در کنار جاده آسفالت بود و در پی آن، در فاصله حدود هفت، هشت کیلومتری غرب کارون، خط پدافندی پیاده و در پشت سرش تانک را به صورت سراسری مرتب می‌کرد.

البته تصور ما این نبود که عراق برای جلوگیری از نفوذ، در کنار کارون قرار گیرد. طرف مقابل احتیاج نیاز بسیار زیادی به نیروی پیاده دارد، همان طور که می‌بینیم در قسمت غربی کارون، در محلی که عملیات شرق کارون انجام شد، در منطقه حفار و مارد و قصبه عراق مجبور بود در فاصله سه - چهار کیلومتری یک تیپ بگذارد و به هیچ وجه، نمی‌توانست در چهل کیلومتر، ده تیپ پیاده قرار دهد، به ویژه اینکه به طور قطع، از نظر آتشیهای پشتیبانی و حمایت تانک، رساندن آذوقه و مهمات، در تنگنا قرار می‌گرفت، اما این طبیعی بود که در فاصله چهار، پنج کیلومتری کنار کارون مستقر شود، که نسبت به جلوی دید داشته باشد و این خط رایبوسته کند، طوری که نفوذ در این خط بزرگ‌ترین مشکل باشد و در صورت نفوذ هم بیشتر از سه تا پنج کیلومتر امکان پیشروی نباشد؛ بنابراین، خط پدافندی عراق در جاده

علل تسریع در آغاز عملیات بیت المقدس

بلافاصله، پس از پایان عملیات فتح المبین، در تاریخ ۱۳۶۱/۷/۱۰، جلسه مشترکی با حضور فرماندهان با تجربه سپاه و ارتش تشکیل و به تمامی یگانها ابلاغ شد که طی دو هفته بازسازی یگانها، آمادگی برای عملیات را داشته باشند و نتیجه را اعلام کنند.

در پی درک دقیق و تحلیل صحیح فرماندهان عالیرتبه از شرایط موجود و ضرورت تعجیل در اجرای عملیات جدید، تلاش ویژه برای آمادگی، شتاب چشمگیری به خود گرفت؛ چرا که هرگونه تعلل، با توجه به فرارسیدن فصل گرما در منطقه جنوب و هوشیاری دشمن، قریب الوقوع بودن عملیات ارتش عراق را در پی داشت و نادیده گرفتن ضرورتها و شرایط آن زمان، فرصتها را هدر می‌داد، طوری که پیامدهای آن جبران ناپذیر بود، ضمن اینکه آشفتنگی روانی ایجاد شده به دنبال ضربات ناشی از عملیات کاملاً موفق فتح المبین دشمن را در موقعیت بحرانی قرار داده بود و اجرای هر چه سریع‌تر عملیات در

آسفالت اهواز - خرمشهر محکم باقی خواهد ماند. این بود که از سد بند شمالی کارون تا جاده آسفالت - که عراق قبلاً کشیده بود - خطی را از آن خاکریز عصبی شکل به سمت شمال ادامه می داد، طوری که خرائب را عمود کرده بود و حتی خاکریز در جلوی کانال دکل ابوذر زده شد و اگر ۴۸ ساعت دیگر صبر می شد، مسلماً، عراق نیرویش را هم آماده می کرد و به آن محور می آورد بدین ترتیب، این خط در حال ادامه بود تا به خط مقابل قرارگاه فتح برسد؛ بنابراین، کار خیلی دشوار می شد. این بود که با بحثهایی که در مجموع، در قرارگاه کربلا صورت گرفت، مسئله محرز شد که باید عملیات هر چه

به طور کلی، فرماندهان سپاه و ارتش برای اجرای عملیات بیت المقدس دو راهکار پیشنهاد کردند:

(۱) تهاجم به دشمن با اتکا به جاده

اهواز - خرمشهر از منطقه نورد اهواز و

(۲) عبور از رودخانه کارون و رسیدن به جاده

اهواز - خرمشهر

سریع تر ولو اینکه آمادگی صد در صد نیست آغاز شود».

به طور کلی، فرماندهان سپاه و ارتش برای اجرای عملیات بیت المقدس دو راهکار پیشنهاد کردند:

(۱) تهاجم به دشمن با اتکا به جاده اهواز - خرمشهر از منطقه نورد اهواز و

(۲) عبور از رودخانه کارون و رسیدن به جاده اهواز - خرمشهر.

هر یک از راهکارهای مزبور محاسن و معایب ویژه خود را داشت سرانجام، فرماندهان و طراحان نظامی در

مورد طرح عبور از رودخانه کارون مورد توافق کردند. در مورد راهکار دوم سر لشکر شهید حسن باقری چنین استدلال می کنند:

در عملیات عبور از رودخانه، مشکل ترین عملیاتی است که بسیاری از ارتشها مدتها تمرینهایی را در مورد آن انجام می دهند؛ در حالی که ما تنها توانستیم دو پل بزنیم، یکی پل پی ام پی که به مهندسی ارتش مربوط بود و یکی جی اس پی که روی آب قرار می گرفت و در فاصله ده دقیقه می توانست یک بار برود آن سر کارون و برگردد و ما بیشتر مجبور بودیم نصر را که تیپ ۷ دزفول و تیپ ۱ لشکر ۲۱ بود، از منطقه انرژی اتمی عبور بدهیم و آنجا هم امکان زدن پل وجود نداشت؛ بنابراین، ما مجبور بودیم از همین جی اس پی استفاده کنیم و این خود مشکلی برای ما بود. البته، پلها ۲۴ ساعت پیش آماده شد و آنها را باز کردند و به کنار کارون آوردند که با عکس هوایی زیاد مشخص نباشد. با این وجود، عراق کم کم، قضیه را متوجه شده است».

مأموریتها

در ادامه، سه قرارگاه عهده دار تک گسترده به دشمن شدند و یک قرارگاه به صورت احتیاط زیر نظر قرارگاه مرکزی کربلا به فرماندهی مشترک سپاه و ارتش تعیین و مأموریتهای ذیل برای آنها در نظر گرفته شد:

(۱) قرارگاه قدس: در بخش شمالی منطقه عملیات با مأموریت عبور از رودخانه کرخه کور و انهدام نیروهای دشمن و در ادامه، به سوی هدف بنا به دستور،

(۲) قرارگاه فتح: در بخش میانی منطقه عملیات با مأموریت عبور از رودخانه کارون و پیشروی به سمت جاده اهواز - خرمشهر،

(۳) قرارگاه نصر: در بخش جنوبی منطقه عملیات، با مأموریت عبور از کارون و پیشروی به سمت جاده اهواز - خرمشهر و شمال خرمشهر و

(۴) قرارگاه فجر: فجر ۳ با ترکیب یگانهای تیپ ۳ لشکر ۷۷ خراسان و تیپ ۳۳ المهدی و ۱۷ علی ابن ابیطالب (ع) در مرحله نهایی در منطقه پل نو وارد عمل شد.^(۱)

(۱) قرارگاه فجر متشکل از لشکر ۷۷ پیاده خراسان، و تیپ ۱۷ قم، تیپ ۳۳ المهدی و تیپ ۳۵ امام سجاد (ع) در منطقه فتح المبین مانند تا برای اجرای عملیات آفندی بر روی تپه های ۱۸۱ و ۱۸۲ و شیخ قندی در منطقه فکه اقدام کنند، این عملیات، که با فجر ۱ و فجر ۲ با استعداد نه گردان که دو گردان از لشکر ۷۷ خراسان و ۷ گردان از سپاه بود با عملیاتی با نام امیر المؤمنین در ساعت ۰۳:۴۵ بامداد روز ۶۱/۲/۱۱ با رمز یا علی مدد وارد عملیات شدند. در این عملیات، افزون بر آزاد سازی مناطق مزبور تعداد هفتصد نفر از نیروهای دشمن به اسارت در آمدند. فجر ۳ در مرحله سوم عملیات بیت المقدس از فکه به خرمشهر آمدند و در عملیات شرکت کردند.

«نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران متشکل از سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی مأموریت دارند که در ساعت (س) روز (ر) در جنوب رودخانه کرخه کور و غرب رودخانه کارون تک و ضمن انهدام نیروهای موجود دشمن و آزاد سازی شهرهای خرمشهر و هویزه، خط مرز بین المللی را تأمین و از حمله مجدد احتمالی به کشور جمهوری اسلامی ایران جلوگیری کنند»، بدین ترتیب، اهداف تعیین شده برای این عملیات به شرح ذیل تعیین شد:

- (۱) انهدام قوای دشمن،
- (۲) خارج کردن شهرهای اهواز، حمیدیه، سوسنگرد از

اهداف تعیین شده برای عملیات بیت المقدس

به شرح ذیل تعیین شد:

- (۱) انهدام قوای دشمن،
- (۲) خارج کردن شهرهای اهواز، حمیدیه و سوسنگرد از تیررس توپخانه دور برد دشمن،
- (۳) ترمیم مرز بین المللی جمهوری اسلامی،
- (۴) آزاد سازی جاده اهواز- خرمشهر و
- (۵) آزاد سازی شهرهای خرمشهر، هویزه، منطقه جفیر تا مرز شلمچه و رودخانه اروند

تیررس توپخانه دور برد دشمن،

- (۳) ترمیم مرز بین المللی جمهوری اسلامی،
- (۴) آزاد سازی جاده اهواز- خرمشهر و
- (۵) آزاد سازی شهرهای خرمشهر، هویزه، منطقه جفیر تا مرز شلمچه و رودخانه اروند.

محدوده عملیات قرارگاهها

- (۱) قرارگاه قدس: به عنوان مأموریت پشتیبانی در منطقه جنوب اهواز، از فارسیات، کرخه کور، هویزه تا حاشیه هورالهویزه (منطقه شمالی عملیات)،
- (۲) قرارگاه فتح: در منطقه میانی از فارسیات تا مسعودیه در جنوب دارخوین و در عمق منطقه نبرد، یعنی منطقه آب

ضرورت مرحله بندی عملیات نیز موجب شد تا مراحل عملیات به شکل زیر تصویب شود:

- (۱) عبور از رودخانه کارون با نیروهای قرارگاه نصر و فتح و پیشروی تا جاده اهواز- خرمشهر که باید مسافت ۲۵-۱۸ کیلومتر را طی کنند؛
- (۲) شکستن خاکریز اول به دست نیروهای قرارگاه قدس با هدف درگیر نگه داشتن دشمن و توجه دادن قرارگاههای فتح و نصر به طرف غرب و جنوب برای تأمین مرز و آزاد سازی خرمشهر و
- (۳) حرکت قرارگاههای فتح و نصر به طرف ساحل اروندرود و تصرف هدفهای از پیش تعیین شده و سپس، آزاد سازی شهر خرمشهر طبق دستورالعمل طرح.

براساس طرح، مقرر شد که قرارگاه قدس به عنوان قرارگاه پشتیبانی عملیات بیشتر دشمن را درگیر کند تا قرارگاههای فتح و نصر تلاش اصلی برای گرفتن سرپل و پیشروی به سمت جاده اهواز- خرمشهر را به اجرا درآورند. در ادامه پس از بررسیهای نهایی مقرر شد برای تجزیه دشمن و جلوگیری از جابه جایی و تمرکز نیروهای دشمن هر سه قرارگاه هم زمان تهاجم خود را آغاز کنند.

شناسایی منطقه عملیات

با توجه به اهمیت این منطقه سپاه نیروی پوششی را از سال ۱۳۵۹ در غرب رودخانه کارون مستقر کرده بود و افزون بر حضور در مناطق هالوپ، کفیشه، خرائب و مشارع، پایگاههای ثابتی در غرب کفیشه و غرب کارون ایجاد کرد و شناسایی در منطقه به طور دایم انجام می شد؛ بنابراین، واحد اطلاعات و عملیات سپاه پس از عملیات فتح المبین، اطلاعاتی کافی از وضع منطقه در اختیار قرارگاه کربلا قرار داد و از آن طریق، به قرارگاههای تابع منتقل کرد تا این قرارگاهها ضمن بازسازی و آماده کردن یگانهای تحت امر خود، بررسی مانور کلی قرارگاه، یگانهای تابع، وضعیت یگانهای پشتیبانی رزم و خدمات مورد نیاز مربوطه را نیز در دستور کار قرار بدهند.

ابلاغ مأموریت:

پس از بررسیهای به عمل آمده، قرارگاه کربلا مأموریت و اهداف عملیات را به شرح زیر ابلاغ کرد:

گرفتگی، ایستگاه آهو، حسینیه تا شمال ایستگاه نورد در مرحله نخست و از حسینیه تا زید به طرف مرز بین المللی در مرحله دوم و ۳) قرارگاه نصر: در منطقه جنوبی شمال خرمشهر از مسعودیه، سلمانیه تا بهمنشیر و خرمشهر و در عمق منطقه ایستگاه گرمداشت و تا مرز شلمچه و شهر خرمشهر.

مراحل اجرای عملیات بیت المقدس:

مرحله نخست: عبور از رودخانه کارون و تصرف جاده اهواز - خرمشهر در تاریخ ۱۰ اردیبهشت ماه سال ۱۳۶۱ که تا ۱۶ همین ماه ادامه داشت.

عبور از کارون مبتنی بر خلاقیت فرماندهان سپاه طراحی شده بود و برای دشمن اجرای آن به دست ایران به دلیل دشوار بودن اصل عبور از رودخانه قابل تصور نبود؛ موضوعی که ضریب غافلگیری دشمن را به شدت افزایش داد. بدین ترتیب که رزمندگان اسلام با عبور از کارون، خلاف آرایش دشمن، به صحنه نبرد وارد شدند و از پهلو به دشمن حمله کردند. این حرکت دشمن را به واکنش واداشت و نتوانست برای این شوک را که در او تزلزل روحی ایجاد کرده بود، پاسخ مناسبی ارائه کند؛ بنابراین، به رغم ضد حمله های شدید، به ویژه در ایستگاه گرمداشت و شمال خرمشهر طی شش روز حمله پی در پی نتوانست اهداف از دست رفته را پس بگیرد. البته، در مرحله نخست با توجه به رخنه ایجاد شده بین قرارگاه فتح و نصر و عقب نشینی نصر از جاده آسفالت، دشمن بخشی از جاده را تصرف کرد که در شبهای بعد ترمیم شد. در منطقه قرارگاه فتح نیز، ضد حمله های دشمن پاسخ گفته شد و عمل، ا دشمن نتوانست به موضع قبلی خود برگردد و در پایان مرحله نخست عملیات، در مجموع هشتصد کیلومتر مربع از منطقه اشغالی آزاد شد.

مرحله دوم: در تاریخ ۱۶ اردیبهشت ماه سال ۱۳۶۱ ساعت ۲۲:۳۰ دقیقه حرکت رزمی به سوی مرز بین المللی آغاز و بیست کیلومتر از مرز بین المللی، یعنی از زید تا شلمچه نیز از دشمن پس گرفته شد.

در مرحله دوم عملیات، منطقه شلمچه تا پاسگاه مرزی زید به عنوان قسمتی از مرز بین المللی و شلمچه

**رزمندگان اسلام با عبور از کارون،
خلاف آرایش دشمن، به صحنه نبرد وارد
شدند و از پهلو به دشمن حمله کردند؛
این حرکت دشمن را به واکنش واداشت و
نتوانست برای این شوک که در او تزلزل
روحی ایجاد کرده بود،
پاسخ مناسبی ارائه کند**

به عنوان نقطه مرزی بین بصره و خرمشهر پیش بینی شد. این در طرح مانور از دو جنبه رسیدن به مرز و خیز لازم و ضروری برای محاصره و تصرف شهر خرمشهر اهمیت زیادی داشت و فرماندهان قرارگاههای کربلا، نصر و فتح مصرانه معتقد بودند، که باید نیروها به مرز بین المللی برسند و مرحله دوم عملیات به ترتیبی که ذکر شد، به یاری خداوند با موفقیت به انجام رسید.

به رغم ضد حمله های دشمن در روزهای ۱۷ و ۱۸ اردیبهشت ماه، مقاومت نیروی خودی و تهدید عقبه دشمن در شلمچه باعث شد که در ۱۹ این ماه به سرعت، لشکرهای ۵ مکانیزه و ۶ زرهی را به کوشک و طلائی عقب بکشید.

مرحله سوم: در منطقه شلمچه، برای دور زدن دشمن عملیات اجرا شد، اما به علت مقاومت نیروهای تازه نفس دشمن و ایجاد موانع جدید در منطقه، اهداف تامین نشد. **مرحله چهارم:** در تاریخ ۲ خرداد ماه سال ۱۳۶۱ در شمال خرمشهر و در ساعت ۲۲:۳۵ دقیقه مرحله سوم عملیات آغاز شد. در این مرحله، سه قرارگاه نصر، فتح و فجر شرکت کردند که قرارگاه نصر در شلمچه، قرارگاه فجر در پل نو و قرارگاه فتح از سمت پلیس راه به خرمشهر وارد شدند و خرمشهر پس از هجده ماه اشغال آزاد شد.

خلاصه مهم ترین وقایع مراحل عملیات بیت المقدس:
الف) یگانهای قرارگاه قدس: قرارگاه قدس با همان سازماندهی از پنج محور با دشمن درگیر شد، اما

ج) قرارگاه نصر: بر اساس طرح، فرار بود نصر ۲ و نصر ۵ از سمت شرق، خرمشهر را محاصره و با نصر ۲ الحاق کنند، اما تأخیر در حرکت، تخریب قسمت غربی پل مسعودیه با آب و وجود باتلاق در ضلع شمالی سیل بند، موجب تأخیر در تصرف اهداف تأخیر ایجاد کرد. نصر ۱ در مقابل دشمن در ایستگاه نورد تا ظهر مقاومت کرد، اما بعد از ظهر، به قسمت شرق جاده عقب نشینی کرد.

این وضعیت شدیدترین فشارها را به نصر ۲ آورد، اما مقاومت آنها در مقابل دشمن باعث شد که این منطقه در مراحل بعدی عملیات ترمیم و مناطق پیش بینی شده به رغم فشار سنگین دشمن آزاد شود.

در مرحله نهایی آزاد سازی خرمشهر در بین سه قرارگاه، تیپ حضرت محمد رسول... (ص) از قرارگاه نصر در نهر خین توانست مقاومت ارتش عراق را در هم شکند و دیگر یگانها را از آن مسیر عبور دهد؛ اقدامی که به آزاد سازی خرمشهر منجر شود.

مهندسی

ترکیب مهندسی جهاد، سپاه و ارتش در این عملیات درخور توجه بود. با توجه به وضعیت منطقه و گستردگی آن ضرورت حضور فعال مهندسی جهاد، که از آغاز جنگ تلاش وسیعی را از خود نشان داده بود، حیاتی می نمود که به همراه مهندسی سپاه و ارتش حضور گسترده ای داشت.

مهندسی رزمی در مجموع، با استعداد ۱۹۲ دستگاه به شرح ذیل وارد عمل شد:

مهندسی رزمی قرارگاه فتح: در مجموع، با استعداد ۸۵ دستگاه متشکل از ۴۵ دستگاه از جهاد، ۲۲ دستگاه از سپاه و ۱۸ دستگاه از ارتش وارد عمل شدند.

مهندسی رزمی قرارگاه نصر: در کل، با استعداد ۴۸ دستگاه متشکل از ۲۷ دستگاه از جهاد، ۱۸ دستگاه از سپاه و ۳ دستگاه از ارتش فعال شدند.

مهندسی رزمی قرارگاه قدس: در مجموع، با استعداد ۵۹ دستگاه متشکل از ۲۳ دستگاه از جهاد، ۲۲ دستگاه از سپاه و ۱۴ دستگاه از ارتش در اختیار داشتند.

عبور از کارون مبتنی بر خلاقیت فرماندهان سپاه طراحی شده بود و برای دشمن اجرای آن به دست ایران به دلیل دشوار بودن اصل عبور از رودخانه قابل تصور نبود؛ موضوعی که ضرب غافلگیری دشمن را به شدت افزایش داد

هوشیاری دشمن و استحکامات ایجاد شده، عملاً از سرعت عمل و موفقیت کامل جلوگیری کرد. از این قرارگاه تنها قدس ۵ موفق شد از جاده اهواز - خرمشهر به مواضع دشمن دسترسی پیدا کند و خط اول دشمن را به تصرف در آورد. در محور قدس ۴ نیز، نیروها موفق به عبور از مواضع دشمن و تصرف سرپل، محدود در جنوب رودخانه کرخه شدند، اما به علت پیش روی مؤثر دیگر جناحهای درگیر در دیگر محورها دشمن تلاش اصلی خود را روی این دو سرپل گذاشت و موفق به اشغال آن شد.

ب) قرارگاه فتح: یگانهای این قرارگاه موفق شدند به جاده اهواز - خرمشهر برسند که از قسمت آب گرفتگی و ایستگاه آهوتا حسینه و از آنجا، تا شمال ایستگاه نورد را پوشش دهند، اما در امر الحاق با قرارگاه نصر با مشکل رو به رو شدند، بدین علت که تیپ نجف به اشتباه به جناح راست خود تمایل یافت و در نتیجه، دشمن رخنه ای در بین دو قرارگاه ایجاد کرد که باعث نگرانی شد که در ادامه، از بین رفت، اما در پاسخ به ضد حمله های لشکر ۹ زرهی، که در ایستگاه حسینه مقابل تیپ ۲۵ کربلا رخ داد، این قرارگاه توانست ضمن نشان دادن مقاومت، خط را تثبیت کند و در مرحله دوم نیز حرکت خود را در امتداد جاده حسینه به سوی خط مرزی و پاسگاه زید که در مرز بین المللی است، ادامه دهد و در مرحله نهایی، یعنی آزاد سازی خرمشهر نیز مشارکت فعالی داشت.

نیروی هوایی و هوانیروز

برای نیروی هوایی دو مأموریت عمده پوشش هوایی منطقه و پشتیبانی نزدیک و ترابری سنگین هوایی در نظر گرفته شد. **الف) پوشش هوایی:** این مأموریتها با استفاده از دو پایگاه موشکی زمین به زمین و به کارگیری هواپیماهای اف - ۴ و اف - ۱۴ اجرا شد.

ب) پشتیبانی نزدیک: منطقه به دو قسمت ارتفاع بالا و پایین تقسیم شده بود که در مجموع، ۲۰ سورتی پرواز در روز اول عملیات و ۶ سورتی پرواز برای روزهای بعد به انجام رسید. **ج) ترابری سنگین و حمل مجروحان:** برای این کار سه پایگاه هوایی در نظر گرفته شد که روزانه ۱۲-۲۰ سورتی پرواز داشتند.

پیاده و یک تیپ زرهی و

۲) نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی با دو لشکر زرهی یک لشکر پیاده و چهار تیپ مستقل.

یگانهای پشتیبانی کننده

از یگانهای پشتیبانی کننده عملیات بیت المقدس می توان به نقش حساس و درخور توجه واحد مهندسی جهاد سازندگی، نیروی هوایی و هوانیروز، سیستم پدافند هوایی، توپخانه ارتش جمهوری اسلامی و یگانهای ضد زره سپاه، یگان به کار گیرنده (سیستمهاگ) برای پدافند هوایی و نیز قرارگاه فجر مستقر در منطقه عملیاتی فتح المبین اشاره کرد.

جمع بندی کلی

آخرین جلسه بررسی طرح مانور عملیات در تاریخ ۲/۵ /۱۳۶۱ برگزار شد. سپس، فرماندهان قرارگاه مرکزی کربلا برای بررسی میزان آمادگی قرارگاههای زیر امر و رفع کاستیهای طرح مانور و مشکلات مربوط و همچنین تعیین تاریخ و ساعت آغاز عملیات، از قرارگاههای قدس، فتح و نصر بازدید کردند و پس از بررسی و ارزیابی موارد و مشکلات خرد و کلان با فرماندهان قرارگاههای عمل کننده، تصمیمهای نهایی را اتخاذ کردند. بر اساس شرایط و اوضاع سیاسی منطقه و برای پیوند با آرمانهای مقدس مجاهدان ضد صهیونیستی، قرارگاه مرکزی کربلا نام بیت المقدس برای این عملیات برگزیده شد. از سوی دیگر، تقارن آن مقطع تاریخی با ایام مبارک ماه رجب موجب شد تا روز فرخنده میلاد مولای متقیان حضرت علی (علیه السلام) روز آغاز عملیات باشد. اما به علت هوشیاری دشمن از اجرای عملیات و حضور احتیاطهای قوی، یعنی لشکرهای ۳ و ۹ زرهی در منطقه و احداث یک خاکریز در هفت کیلومتری غرب رودخانه کارون عملیات در روز ۶ ماه رجب مصادف با ۱۰ اردیبهشت را برای انجام عملیات تعیین و رمز مقدس باعلی بن ابیطالب (ع) برای آن انتخاب شد. با نزدیکی زمان عملیات حضرات آیات مشکینی و شهید صدوقی به منطقه آمدند و در قرارگاه مرکزی کربلا حضور یافتند.

مجموع استعداد نیروهای رزمی ارتش و

سپاه برای عملیات بیت المقدس:

۱) سپاه پاسداران انقلاب اسلامی با دوازده

تیپ مستقل پیاده و یک تیپ زرهی و

۲) نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی با

دو لشکر زرهی یک لشکر پیاده و

چهار تیپ مستقل

هوانیروز، با استعداد ۲۴ فروند بالگرد کبری، ۲۲ فروند بالگرد ۲۱۴ و ۶ فروند بالگرد شنوک و تعداد ۱۶ فروند بالگرد ۲۰۶ مأموریتهای خود را انجام دادند.

توپخانه

ارتش برای تأمین آتش پشتیبانی افزون بر توپخانه لشکرها، دو گروه توپخانه ۲۲ و ۳۳ را تحت امر گرفت و سپاه نیز با استفاده از توپهای غنیمتی، ۱ توپخانه سپاه راه اندازی کرد. و در این عملیات، با شش آتشبار فعالانه حضور یافت. مجموع استعداد نیروهای رزمی ارتش و سپاه برای عملیات بیت المقدس:

۱) سپاه پاسداران انقلاب اسلامی با دوازده تیپ مستقل

نیروهای ایران برهاند. روز دوم خرداد ماه سال ۱۳۶۱، حلقه محاصره خرمشهر تنگ تر شد و بخشی از نیروهای دشمن به اسارت درآمدند. دشمن ناامید از شکستن محاصره برای نجات نیروهایش به تلاش مذبحخانه اش ادامه داد تا جایی که فرمانده نیروهای مستقر در خرمشهر، سرهنگ احمد طارقی زیدان، فرار کرد و روی مین رفت و زخمی شد. برخی از نیروهای دشمن با استفاده از هر وسیله ممکن، مانند تیوپ چرخ ماشین و کلمن آب برای عبور از رودخانه اروند تلاش می کردند. برخی از آنها نیز در میان

عملیات بیت المقدس، که در منطقه جنوب

اهواز و خرمشهر انجام شد،

به آزادسازی منطقه ای به وسعت ۶ هزار

کیلومتر مربع از جمله آزادسازی شهر

خرمشهر - هویزه، جاده اهواز - خرمشهر و

منطقه جفیر و ۱۸۰ کیلومتر مرز از خرمشهر تا

شلمچه و کوشک - طلائیه تا هورالهویزه

انجامید

آب غرق شدند و به هلاکت رسیدند. برخی دیگر نیز همچنان، در انتظار بودند. طولی نکشید که صدای رزمندگان اسلام از بلندگوها پخش شد که باقی مانده نیروهای دشمن را به تسلیم دعوت می کردند.

به دنبال آن، از حدود ساعت ۱۰:۰۰ صبح روز ۳ خرداد ماه سال ۱۳۶۱، عراقیها در حالی که دستها را بر سر نهاده بودند و برخی هم قرآن و عکس امام علی (ع) را در دست داشتند و الموت لصدام می گفتند، فوج فوج، خود را تسلیم کردند.

رزمندگان اسلام در تاریخ ۳ خرداد ماه سال ۱۳۶۱ خلاف تصور دشمن، که از دروازه های شرقی و شمالی و جنوبی در کمین آنها بود، از دروازه های غربی، شهر را

۹ اردیبهشت ماه سال ۱۳۶۱ فرا رسید پس از نیمه شب، شور و نشاط زاید الوصفی در قرارگاه کربلا حاکم بود، در حالی که ساعت ۱۵ دقیقه بامداد را نشان می داد، آیتی از سوره مبارکه فتح تلاوت شد و سرانجام ۳۰ دقیقه بامداد، فرماندهان قرارگاه کربلا با قرائت رمز عملیات یا علی ابن ابیطالب (ع) فرمان آغاز یورش به دشمن را به قرارگاههای تحت امر صادر کردند.

نیروها، که در انتظار فرمان حمله به سر می بردند، در تمام محورهای عملیات به دشمن حمله کردند و بدین ترتیب، عملیات سرنوشت ساز رزمندگان اسلام آغاز شد. هدایت عملیات همراه با طنین دعای ملکوتی توسل، معنویت ویژه ای را برقرارگاه مرکزی کربلا حاکم کرده بود. آیت اله شهید صدوقی و آیت اله مشکینی به طور جداگانه، پیامهایی را بابت سیم خطاب به رزمندگان اسلام قرائت کردند.

سرانجام، پس از ۲۲ روز نبرد بی امان و سپری کردن سه مرحله، برای نتیجه گیری نهایی مرحله چهارم عملیات با هدف محاصره و آزادسازی خرمشهر در ساعت ۲۲:۲۵ مورخ ۱۳۶۱/۳/۱ آغاز شد. بدین ترتیب که یگانهای قرارگاه فتح پس از درگیری با دشمن و پیشروی موفق شدند با روشن شدن هوا در پلیس راه خرمشهر، دشمن را منهدم کنند. همچنین، نیروهای قرارگاه فجر با عملیات خود توانستند پل نورا تصرف کنند و به سمت اروند پیشروی کنند. نیروهای قرارگاه نصر نیز در امتداد مرز پیشروی کردند و با پاکسازی و انهدام دشمن به سمت جنوب به حرکت درآمدند. بدین ترتیب، محاصره خرمشهر کامل شد، اما نیروهای دشمن همچنان در داخل شهر مقاومت می کردند. در واقع، دستور اکید فرماندهی قوای عراقی برای مقاومت در خرمشهر و وعده های آنها مبنی بر ارسال کمک و پشتیبانی و همچنین، تشویق آنها به مقاومت، که از طریق شنود رادیویی شنیده می شد، نقش زیادی در ایستادگی نیروهای عراقی داشت. در این وضعیت، دشمن نیروهایش را از مثلث کارون - جاده خرمشهر - اهواز، فراخواند تا پس از سازماندهی، به شکستن محاصره خرمشهر اقدام کند، اما ضعف روحی قوای دشمن بیش از آن بود که بتواند پاتک کند و خود را از محاصره

آزاد و نیروهای دشمن را منهدم و بسیاری از آنان را اسیر کردند و بدین ترتیب، خرمشهر که پس از ۳۴ روز مقاومت در برابر دشمن سقوط کرده بود، بعد از ۵۷۵ روز اشغال، آزاد و به طور کامل، از لوٹ وجود اشغالگران پاکسازی شد. رزمندگان اسلام در نخستین اقدام خود پس از آزادسازی شهر، نماز شکر را در مسجد جامع شهر خرمشهر به جای آوردند.

اعلام خبر آزادسازی خرمشهر در ساعت ۱۴:۰۰، از صدای جمهوری اسلامی ایران، امت حزب اله را که مدت‌ها در آرزوی چنین لحظه‌ای بودند، مسرور کرد و شهرهای کشور غرق در شادی و سرور شدند. حضور مردم در خیابانها، پخش شیرینی و برقراری جشن و شادی به قدری وسیع بود که تنهایی توان آن را با شادی مردم در روز فرار شاه مقایسه کرد.

بهداری

این واحد طبق جدولها، افزون بر پست امداد، خدمات زیر را در این عملیات ارائه دادند.

تعداد گردانهای درگیر در عملیات بیت المقدس:
ایران: ۱۱۲ گردان پیاده، ۲۳ گردان زرهی و ۹ گردان مکانیزه.
عراق: ۹۰ گردان پیاده، ۴۳ گردان زرهی، ۲۳ گردان مکانیزه، ۲۲ گردان کماندو، ۱۲ گردان گارد مرزی و ۳۰ گردان توپخانه.

تلفات ارتش بعث عراق:

اسیران: ۱۹۰۷۰ نفر
کشته شدگان: ۱۶ هزار نفر

تجهیزات:

تانک ونفربر: ۱۵۰ دستگاه منهدم و ۱۵۰ دستگاه به غنیمت گرفته شد

توپ: ۳۰ قبضه منهدم و ۳۰ قبضه به غنیمت گرفته شد

خودرو: ۲۰۰ دستگاه منهدم و ۳۰۰ دستگاه به غنیمت گرفته شد

هلی کوپتر: یک دستگاه منهدم شد
هواپیما: ۶۱ فروند

آمار کلی خدمات بهداری در عملیات بیت المقدس

تاریخ	مدت	منطقه	مرکز درمانی خطوط مقدم	تعداد	پرسنل خطوط مقدم	تعداد
۱۳۶۱/۲/۱۰	یکماه	جنوب	اورژانس	۱۵	پزشک عمومی و پیراپزشک	۳۲۱
			تخت معاینه	۲۰۰	امدادگر خط بیمارستان صحرائی	۱۲۹۰
			بیمارستان صحرائی	۱	خدمات راننده	۱۲۱۸
			اتاق عمل	۴	آمبولانس	۳۹۴
			متخصص	۱۱	اتوبوس، مینی بوس	۶۲

مناطق ارائه خدمات بیمارستانی در حوزه استحفاظی قرارگاه نصر

مناطق اورژانس	بیمارستان	ستاد انتقال مجروحان
محمد رسول الله	مرکز تخلیه و بیمارستان صحرائی	هوایی - اهواز
ولی عصر	بیمارستانهای اهواز	هوایی - ماهشهر
فجر	دارخوین انرژی اتمی	زمینی - اهواز
بدر	بیمارستانهای شهر آبادان	
	نقاهتگاه شهدای ۷ تیر	
	نقاهتگاه ماهشهر	
	بیمارستان سایر شهرها	

مناطق ارائه خدمات بیمارستانی در حوزه استحضاطی قرارگاه قدس

اورژانس	بیمارستان	نحوه انتقال	ستاد انتقال مجروحان
بیت المقدس	حمیدیه	هوایی	امیدیه و اهواز
زمینی راه آهن	نقاهتگاه شهدای هفت تیر	زمینی	ثار الله
نور	بیمارستانهای اهواز		
عاشورا	سوسنگرد		
	بیمارستان دیگر شهرها		

مناطق ارائه خدمات بیمارستانی در حوزه استحضاطی قرارگاه کربلا

اورژانس	بیمارستانهای اهواز	نحوه انتقال	ستاد انتقال مجروحان
فتح	گلستان	زمینی	اهواز
شلمچه	جندی شاپور	هوایی	امیدیه
نصر	رازی	هوایی	قائم اهواز
	سینا		
	طالقانی		
	نقاهتگاه شهدای ۷ تیر		

مناطق ارائه خدمات بیمارستانی در حوزه استحضاطی قرارگاه فتح

اورژانس	بیمارستان	نحوه انتقال	ستاد انتقال مجروحان
انرژی اتمی	نقاهتگاه گلستان	هوایی	امیدیه و اهواز
دارخوین	بیمارستانهای اهواز	زمینی	ثار الله
	بیمارستان دیگر شهرها		

نتایج کلی عملیات:

عملیات بیت المقدس، که در منطقه جنوب اهواز و خرمشهر انجام شد، به آزادسازی منطقه‌ای به وسعت ۶ هزار کیلومتر مربع از جمله آزادسازی شهر خرمشهر - هویزه، جاده اهواز - خرمشهر و منطقه جفیر و ۱۸۰ کیلومتر مرز از خرمشهر تا شلمچه و کوشک - طلائییه تا هورالهویزه انجامید.

پیام حضرت امام خمینی (ره)

در مورد آزادی خرمشهر به شرح زیر است:

«با سپاس از تلگرافهایی، که در فتح خرمشهر به اینجانب

شده است، سپاس بی حد بر خداوند قادر که کشور اسلامی و رزمندگان متعهد و فداکار آن را مورد عنایت و حمایت خویش قرار داد و نصر بزرگ خود را نصیب ما فرمود.

اینجانب با یقین به آنکه (ما النصر الا من عندالله) از فرزندان اسلام و نیروهای سلحشور مسلح، که دست قدرت حق از آستین آنان بیرون آمده است و کشور بقیه الله الاعظم ارواحنا لمقدمه الفدا را از چنگ گرگان آدم خوار که آلهایی در دست ابرقدرتان، به ویژه آمریکای جهانخوار هستند، بیرون آوردند و ندای الله اکبر را در خرمشهر عزیز طنین انداز کردند و پرچم لا اله الا الله را

بر فراز آن شهر حرم، که به دست جنایتکاران غرب به خون کشیده شد و خونین شهر نام گرفت به اهتزاز در آورد، تشکر می‌کنم و آنان فوق تشکر امثال من هستند. آنان به یقین مورد تقدیر ناجی بشریت و برپا کننده عدل الهی در سراسر گیتی روحی لتراتب مقدمه الفدا می‌باشند. آنان به آرم «و ما رمیت اذ رمیت و لکن الله رمی» مفتخرند.

مبارک باد و هزاران بار مبارک باد بر شما عزیزان و نور چشمان اسلام این فتح و نصر عظیم، که با توفیق الهی و ضایعات کم و غنایم بی پایان و هزاران اسیر گمراه و مقتولان و آسیب دیدگان بدبخت که با فریب و فشار صدام تکریتی، این ابر جنایتکار دهر به تباهی کشیده شدند، سرافرازانه، برای اسلام و میهن عزیز افتخار ابدی هدیه آوردید و مبارک باد بر فرماندهان قدرتمند که فرماندهان چنان فداکارانی هستند که ستاره درخشانده پیروزی آنان بر تارک تاریخ تا نفخ صور نورافشانی خواهد کرد و مبارک باد بر ملت عظیم الشان ایران این چنین فرزندان سلحشور جان بر کفی که نام کشورشان را جاویدان کردند و مبارک باد بر اسلام بزرگ این متابعانی که در دو جبهه جنگ با دشمن باطنی و دشمن ظاهری پیروز مندانه و سرافراز امتحان خویش راداده‌اند و برای اسلام سرافرازی آفریدند و هان‌ای فرزندان قرآن کریم و نیروهای ارتشی، سپاهی، بسیجی، ژاندارمری، شهربانی و کمیته‌ها و عشایر و نیروهای مردمی داوطلب و ملت عزیز، هوشیار باشید که پیروزی هر چند عظیم و حیرت‌انگیز است، شما را از یاد خداوند که نصر و فتح در دست اوست، غافل و غرور فتح، شما را به خود جلب نکند که این افتخار بزرگ و دامی خطرناک است که با وسوسه شیطان به سراغ آدم می‌آید و برای اولاد آدم تباهی می‌آورد و من با آنکه به همه شما اطمینان تعهد به اسلام دارم، باید از تذکری که برای مؤمنان نفع دارد، غفلت نکنم.

چنانچه از نصیحت به حکومت‌های همجوار و منطقه دریغ ندارم و آنان می‌دانند، امروز با فتح خر مشهر مظلوم دولت و ملت پیروزمند ما از موضع قدرت سخن می‌گویند و من به پیروی از آنان به شما اطمینان می‌دهم که اگر از اطاعت بی‌چون و چرای امریکا و بستگان آن

دست بردارید و با ما به حکم اسلام و قرآن کریم رفتار کنید، از ما جز خیر و پشتیبانی نخواهید دید و شما بدانید آنقدر که ابرقدرتها از صدام، این نوکر چشم و گوش بسته، پشتیبانی کردند از شماها که قدرتهای کوچک و حکومت‌های ضعیف هستید، پشتیبانی نمی‌کنند و شما عاقبت این جنایتکار و هم‌قطار جنایتکارش شاه مخلوع را به عیان دیده‌اید. قدرتهای بزرگ پیش از آنکه از شما استفاده کنند، از شما طرفداری نمی‌کنند و شما را برای منافع خویش به هلاکت می‌کشند.

و برادرانه به شما من نصیحت می‌کنم که کاری نکنید که قرآن کریم برای برخورد با شما تکلیف کند و ما طبق حکم خدا با شما رفتار کنیم و یقین بدانید که امثال حسنی مبارک مصری و حسین اردنی و دیگر جنایتکاران آنان برای شما نفعی ندارد و دین و دنیای شما را تباه می‌کنند. اگر با نشستهای خود بخواهید طرح کمپ دیوید یا فهد را که مرده‌اند، زنده کنید که خطر بزرگی برای کشورهای اسلامی به ویژه در خصوص حرمین شریفین می‌دانیم؛ اسلام به ما اجازه سکوت نمی‌دهد و اینجانب در پیشگاه مقدس خداوند تکلیف الهی خود را ادا کردم. اکنون، دست تضرع و دعا به سوی خالق یکتا بلند کرده و به قوای مسلح اسلام و فداکاران قرآن کریم و میهن عزیز ایران دعا می‌کنم و سلامت و سعادت و پیروزی آنان را خواستار هستم. سلام و درود بی‌پایان بر فرماندهان قوای مسلح و رزمندگان فداکار و بر ملت دلیر

۳) عملیات بیت المقدس ۴ در تاریخ ۱۳۶۷/۰۱/۱۶ بارمز یا اباعبدالله الحسین (ع) در دربندیخان عراق انجام شد. این عملیات، با طراحی و اجرای سپاه در منطقه غرب کشور در ارتفاعات مهم جنوب دربندیخان، شاخ شمیران، شاخ سومر، که مسلط به سد دربندیخان بود انجام شد، که این ارتفاعات به تصرف رزمندگان در آمد. در این منطقه دشمن با بمباران شیمیایی به ضد حمله اقدام کرد، اما موفق به تصرف اهداف از دست رفته نشد و ارتفاعات آزاد شده، محفوظ ماند.

۴) عملیات بیت المقدس ۵: ارتش در تاریخ ۱۳۶۷/۰۱/۲۲ با رمز یا اباعبدالله الحسین (ع) در پنجوین این عملیات انجام داد. در این عملیات، به سازمان رزمی دشمن ضربه وارد آمد، اما هدفی تصرف نشد.

۵) عملیات بیت المقدس ۶ در تاریخ ۱۳۶۷/۰۲/۲۷ بارمز یا امیرالمومنین (ع) در سلیمانیه عراق، شمال غرب ماووت با طراحی و فرماندهی سپاه به اجرا در آمد و هدفهای تعیین شده از جمله ارتفاعات شیخ محمد، آسوس، استروگ و سلسله ارتفاعات بین شیخ محمد و کوجار بالغ بر ۶۵ کیلومتر مربع آزاد شد. این عملیات پس از تغییر تحول جنگ در منطقه جنوب به اجرا درآمد.

۶) عملیات بیت المقدس ۷ در تاریخ ۱۳۶۷/۰۳/۲۳ بارمز یا اباعبدالله الحسین (ع) در شلمچه. برای بیرون راندن دشمن بعثی در شمال خرمشهر؛ انجام شد. در این عملیات، نیروهای سپاه با ده یگان به استعداد هفتاد گردان در منطقه شلمچه-کانال ادب و منطقه پنج ضلعی، با هدف انهدام دشمن حمله کردند و موفق به بیرون راندن دشمن شدند.

همچنین، در روز ۲۳ خردادماه، دشمن با پنج لشکر شامل دو لشکر گارد جمهوری، لشکر ۱ مکانیزه، ۳ و ۶ زرهی پاتک کرد، اما نتیجه نگرفت.

ایران عزیز و سرشار از شادی ما «و السلام علی عباد الله الصالحین»

عملیاتی که با نام بیت المقدس در سال ۱۳۶۶ انجام شد، به شرح زیر است:

۱) عملیات بیت المقدس ۲ در تاریخ ۱۳۶۶/۱۰/۲۵ بارمز یا زهرا (س) در شمال سلیمانیه، غرب ماووت انجام شد. برای اجرای عملیات در منطقه سلیمانیه و اجرای عملیات نصر ۸ راه جدیدی باید باز می شد تا با پشت سر گذاشتن مناطق برفگیر در ارتفاعات قمیش - دلشک و الاغلو و با عبور از رودخانه قلعه چولان در غرب شهر ماووت و پشت سرگذاشتن خطوط دفاعی دشمن، نیروهای رزمنده سپاه به ارتفاعات سرکوب دست یابند. عملیات بیت المقدس ۲ توسط سپاه طراحی شد که در ارتفاعات قمیش، شاخ بالوسه و یولان اجرا و ۹۵ کیلومتر مربع از منطقه آزاد شد.

۲) عملیات بیت المقدس ۳ در تاریخ ۱۳۶۶/۱۲/۲۴ بارمز یا موسی بن جعفر (ع) در شمال سلیمانیه، غرب ماووت انجام شد.

این عملیات در ادامه عملیات بیت المقدس ۲، توسط قرارگاه نجف، هم زمان با عملیات والفجر ۱۰ در حلبچه انجام شد، عملیات بیت المقدس ۳ در شاخ کوجار به اجرا درآمد. در این عملیات ۴۰ کیلومتر مربع از مناطق غرب ماووت و ارتفاعات کوجار آزاد شد.